

ČTYŘI PODOBY JEDNÉ KULTURY

**V rámci mezinárodního projektu REDISCOVER
Výstavní chodba v přízemí, 16. září – 30. října 2010**

Středoevropská kultura se začala postupně vynořovat z protihistorického barbarského příšeří v 9. a 10. století jako projev vstupu nových slovanských kmenů na kolbiště dějin ve chvíli, kdy se začaly diferencovat a transformovat v politické národy. Na samém počátku na Velké Moravě a pak v českých i polských zemích, jakož i ve vznikajícím Uhersku si vzájemně konkurovaly západní-latinská a východní-řecká verze křesťanství, jeho dvě plíce, jak to trefně nazval kardinál Tomáš Špidlík. Miska vah se pomalu, ale jistě převažovala na stranu západní-latinskou, až od konce 11. do první poloviny 12. století převážila docela. Střední Evropa-*Sclavinia* se přiklonila k Západu, zatímco východní a jihovýchodní slovanské kmeny setrvaly nastalo ve sféře východní-řecké verze křesťanství a postupně vytvořily cyrilskou kulturu církevněslovanskou.

Ve 13. století se tak zformovala tzv. mladší Evropa, jak říká polský historik Jerzy Kłoczowski. Byla založena na recepci vzorů přicházejících z tzv. starší Evropy, tzn. metropolitní a provinciálních oblastí starověké římské, resp. západořímské říše. Někdy se sice stále ještě tvrdí, že slovanské kmeny a národy nepřinesly do evropských a světových, globálních a univerzálních dějin nic nového a že byly pouze otrocky receptivní, to však souvisí spíše s vypjatým okcidentalismem evropského novověku a s reakcí na ruské slavjanofilství a pozdější profilování Ruska jakožto euroasijské civilizace a kultury, minula skutečnost nebyla tak strohá a jednoznačná. Česká, polská a uherská patrimoniální monarchie raného středověku přinesly jednotný a specifický model sociální organizace, jak vyplývá z prací Karola Modzelewského a Rostislava Nového, přičemž je jistou ironií a Istí rozumu, že jakousi analogii (ale pozor: analogie není typologická ani genetická shoda) je pak možno spatřovat ve středoevropských reálněsocialistických zemích v půlstoletí po Druhé světové válce.

Až do prvních desetiletí 15. století byly ve střední Evropě v civilizačním a kulturním smyslu všestranně dominantní české země jako region nejtěsněji navázaný na tzv. starší Evropu. V době monarchie posledních Přemyslovců v druhé polovině 13. a na samém počátku 14. století se začaly ze semiperiferie přesouvat do centra, což doznalo pravého významu v období monarchie lucemburské ve 14. a na počátku 15. století. A tak došlo k tomu, že ve druhé polovině 14. a v první polovině 15. století se české země, zejména Čechy a tu zvláště Praha staly vedle střední a severní Itálie,

jakož i Nizozemská (*Low Countries*, nikoli *Netherlands*) jedním ze tří rozhodujících center náboženského vývoje v Evropě. Nikoli nadarmo bylo české náboženské hnutí tehdejší doby vyvrcholením tzv. první reformace, jak to vidí nejenom Ernesto Buoniutti i Amedeo Molnár, ale i od nich tak výrazně odlišný historik, jako byl Josef Macek.

Tzv. mladší Evropa se však koncem středověku a počátkem novověku šířila dále na východ, což lze zpětně vidět zejména jako dějinné poslání polsko-litevské unie, tzv. *Rzeczpospolita*, ale prostě také jako rozšiřování Uherska do Karpatského regionu. Dominantní postavení se tak v průběhu 15. století přesunulo z českých zemí do oblasti polsko-litevské. České země naopak v důsledku neúplně prosazené tzv. první reformace začaly ztrácet své dosavadní dominantní postavení, třebaže se nepropadly do tak hluboké degenerace, jak to předestírali dřívější historikové. V 16. století pak bylo Uhersko marginalizováno tureckými výboji a většina středoevropské oblasti se postupně propadala do agrární retardace a začala více méně ztrácet kontakt s centrem položeným geograficky na základě, jak to přehledně charakterizuje maďarský historik József Szűcs.

Výsledkem tohoto postupného propadu střední Evropy byly posléze v průběhu 17. až 19. století politické změny vedoucí k transformaci dosavadní podoby českého, polsko-litevského a uherského státu, jakož i rumunských knížectví, resp. dokonce k jejich zániku. Od konce 18. století se pak rozvíjí obrození malých středoevropských národů. Zatímco Poláci se zaměřili na národní mesianismus a Maďaři na šovinistickou politiku vůči nemaďarským národům Uherska, Češi oscilovali mezi slavismem, resp. austroslavismem, slovanstvím inklinujícím k pravoslavnému slavjanofilství a z evropského západu, jakož i severní Ameriky přicházejícím liberalismem. Z toho pak vznikl koncept tzv. nové Evropy mezi Německem a Ruskem, který vytyčil zejména Tomáš Garrigue Masaryk a zapojil jej s výrazným mesianistickým laděním do své ideje světové revoluce. V poslední době se pak vědomí sounáležitosti středoevropských zemí a národů vyjadřuje – tu silněji, tu slaběji – v tzv. visegrádské čtyřce (Česko, Maďarsko, Polsko, Slovensko), která se snaží o artikulaci zájmů středoevropských zemí v evropském a místy i globálním rámci.

Projekt REDISCOVER

[Projekt REDISCOVER](#) (Reunion of Dispersed Content: Virtual Evaluation and Reconstruction), jehož partnery jsou národní knihovny Česka, Litvy, Polska a Rumunska, začal v září 2009 a skončí v listopadu 2010.

Má dva hlavní cíle: jednak integrovat písemné a dokumentární dědictví partnerů a případně dalších institucí z Litvy, Polska a Rumunska do Manuscriptoria, jednak postihnout mnohotvárnou jednotu historie středoevropské kultury. Ve všech účastnických zemích byly uspořádány společné výstavy představující středoevropské písemné a dokumentární dědictví a workshopy, kde se představovaly otázky spojené s pojetím středoevropské historie a kultury.

Závěrečná konference 15. září 2010 v Praze bude prezentovat výsledky, ke kterým současné bádání nad středoevropským kulturním dědictvím a středoevropskou kulturou a historií Česku, Litvě, Polsku a Rumunsku v současnosti dospělo.

Výsledkem projektu bude těsnější kooperace mezi zúčastněnými zeměmi týkající se jak budování digitální infrastruktury pro zpřístupnění písemného a dokumentárního dědictví, tak výzkumu v této oblasti.

PhDr. Zdeněk Uhlíř
Národní knihovna ČR

O výstavě:

ČTYŘI PODOBY JEDNÉ KULTURY

V rámci mezinárodního projektu REDISCOVER
Výstavní chodba v přízemí, 16 září – 30. října 2010
Realizace: Oddělení výstav NK ČR

Výstavní chodba, přízemí NK ČR
Otevřeno : pondělí – sobota, 9 – 19 hodim
Vstupné: 5 Kč

Partneři projektu REDISCOVER:

Národní knihovna České republiky, Klementinum 190, 110 00 Praha 1, tel./fax: +420 221 663 277

e-mail: public.ur@nkp.cz
www.nkp.cz • www.klementinum.cz